

Bireysel Emeklilik Sisteminde Genel Durum ve Kesintilerin Uluslararası Seviye İle Karşılaştırılması

Bireysel emeklilik sistemi kamu otoriteleri tarafından, cari açıkların azaltılması, kamuya kaynak sağlanması ve tasarrufların teşvik edilmesi amacıyla desteklenmesi ve geliştirilmesi gereken en öncelikli konulardan biri olarak belirlenmiştir.

Bu doğrultuda başlatılan çalışmalar ile müşteri memnuniyetini artıracak, sisteme girişleri teşvik edecek, sistemden ayrılmaları azaltacak, daha geniş kitleleri sisteme çekecek ve vergi avantajlarını tabana yayacak mevzuat düzenlemeleri ivedilikle Resmi Gazetede yayınlanmış ve bu düzenlemeler 2013 yılı başından itibaren yürürlüğe girmiştir.

Sisteme ivme kazandırması ve müşteri memnuniyetini artırması hedeflenerek hayata geçirilen bu düzenlemelerin en önemlileri yönetim ve işletim gideri kesinti oranlarının uluslararası düzeylere yaklaştırılması için yapılan indirimlerdir.

01.01.2013 tarihinden itibaren, bireysel emeklilik katılımcıların ödediği katkı payından kesilen yönetim gideri kesintisinin tavanı %8'den %2'ye indirilmiştir.

Yine 01.01.2013 tarihinden itibaren, katılımcıların fonları üzerinden yapılan kesintilerin yapısı değiştirilmiş ve 'Fon Toplam Gider Kesintisi' tanımı getirilmiştir. **Fon toplam gider kesintisi** (FTGK), fonun net varlık değeri üzerinden günlük olarak hesaplanan fon işletim gider kesintisi ve yine ilgili yönetmelik ile belirlenen fondan yapılabilecek diğer giderleri kapsamaktadır. Katılımcıların seçmiş oldukları fon kategorilerine göre değişen FTGK oranları nedeniyle, tüm emeklilik şirketlerinin fonlardan yapabilecekleri kesintiler belirgin şekilde azalmış, buna ek olarak fon kategorilerine göre belirlenmiş olan FTGK oranlarını aşan giderlerin de emeklilik şirketleri tarafından karşılanması hususu mevzuatla düzenlenmiştir.

2012 yılı ile 2013 yılı bireysel emeklilik sistemi kesintileri karşılaştırıldığında, yeni düzenlemeler neticesinde, katkı payından yapılan kesintilerin üst sınırı; %75 oranında azalarak %8'den %2'ye, fondan yapılan kesintilerin oranı ise, %50-52 oranında azalarak %3,65'lerden, %1,75'lere inmiştir. Dernek, sandık, vakıf ve özel fonların da birikimlerini bireysel emeklilik sistemine kademeli olarak aktaracağı düşünüldüğünde, ilave bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmadan, fondan yapılan kesintilerin, ortalama olarak %1,50'lere kadar ineceği öngörülmektedir.

Sonuç olarak yapılan bu düzenlemeler ile henüz bireysel emeklilik fonlarının büyüklükleri ve bireysel emeklilik fonlarının GSMH'ya oranları uluslararası seviyelere ulaşmamış olmakla birlikte, müşteri memnuniyetini arttıracığı ve sisteme girişleri teşvik edeceği düşünülen kesinti oranları şimdiden uluslararası seviyelere yaklaş durumdadır.

Sistemdeki kesintilerin uluslararası seviyelere yaklaştırılması için yapılacak yorumlar ile birlikte, hangi ülkeler ile ve hangi alanlarda kıyaslama yapılacağıının da değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda değerlendirme ve karşılaştırma yaparken aşağıdaki kritik alanların da değerlendirilmesi gerekmektedir:

- Ülkenin sosyal güvenlik sistemini,
- Sunulan hizmetleri,
- Satış süreci ve bilgilendirme yükümlülükleri,
- İkinci basamak emeklilik ve hayat sigortacılığını
- Alternatif finansal hizmetleri
- Gözetim ve denetim maliyetlerini

Yukarıda belirtilen kıstaslara göre sektörün büyüme ve gelişme yönünde nelerin yapılması gerektiğine önem verilmesi gerekmektedir. Aksi halde sadece ağırlıklı ortalama ile ABD, İngiltere, Hollanda, Kanada gibi gelişmiş ülkelerin kesintilerinin ülkemiz için de gösterge olarak kabul edilmesi gerçekçi olmayacaktır.

Bu kapsamda ülkemizdeki sistem ve ekonomik gelişmelere benzerlik gösterebilen Doğu Avrupa ülkeleri ile kıyaslama yapılabilir. Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere, bireysel emeklilik fonlarının GSMH'ya oranı Türkiye için %1,44'ler düzeyindeyken, kıstas olarak ele aldığımız Doğu Avrupa ülkeleri için bu oran ortalama %8'ler düzeyindedir.

	Assets %GDP
Netherlands	160,2
Iceland	141,0
Switzerland	113,6
United Kingdom	95,7
Australia	91,7
Finland	79,3
United States	74,5
Canada	67,3
Israel	52,0
Denmark	50,1
Ireland	49,2
Japan	26,3
Poland	17,2
New Zealand	16,7
Mexico	12,3
Sweden	10,5
Portugal	8,8
Spain	8,4
Norway	7,6
CzechRepublic	7,1
Germany	6,3
Italy	5,6
Austria	5,3
Belgium	4,6
Hungary	3,3
TURKEY	1,4

Kaynak: OECD Global Pension Statistics.

International Organisation of Pension Supervisors (IOPS) tarafından 2008 yılında hazırlanan bireysel emeklilik sisteminden yapılan kesintilere ilişkin çalışmada (Working Paper No. 6) ortaya konulan sonuçlar ile 2013 yılı başından itibaren hayata geçirilen yeni kesinti oranları karşılaştırıldığında; yeni düzenlemelerin etkisinin daha net olarak görüleceği ve gelinen noktanın daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir.

IOPS tarafından 2008 yılında hazırlanan, bireysel emeklilik sisteminden yapılan kesintilere ilişkin çalışmada (Working Paper No. 6) yer alan veriler aşağıda sunulmuştur.

Table 3: 40 Years Charge Ratio and Equivalent Fee

	40 Years Charge Ratio	40 Years Equivalent Fees
Bolivia	9.70%	0.39%
El Salvador	11.97%	0.49%
Uruguay	12.39%	0.51%
Colombia	12.73%	0.53%
Israel	13.67%	0.57%
Chile	14.61%	0.61%
Mexico	14.87%	0.62%
Peru	15.01%	0.63%
Argentina	18.09%	0.77%
Poland	18.74%	0.78%
Slovak Republic	19.03%	0.82%
Dominican Republic	19.35%	0.84%
Macedonia	20.24%	0.88%
Costa Rica	21.07%	0.92%
Croatia	22.21%	0.98%
Hungary	22.57%	1.00%
Bulgaria	26.51%	1.20%
Hong Kong	36.42%	1.79%
Serbia	37.51%	1.86%
Czech Republic	38.14%	1.92%
Turkey	45.88%	2.48%

Table 4: 40 Year Equivalent Fee Descriptive Statistics per Country

2013 yılından itibaren geçerli olan yeni mevzuat düzenlemesi sonrasında, yukarıdaki tabloda yer alan kesintilerin Türkiye için güncel halini; %1,75 ortalama FTGK ve %1,50 ortalama yönetim gideri dikkate alındığında; %45,88 yerine, **%38,02'dir**. Bu kesinti oranı ile Türkiye, bireysel emeklilik sisteminde Sırbistan'ın üstünde, Çek Cumhuriyeti'nin altında yer almaktadır.

Aynı hesaplama dernek, sandık, vakıf ve özel fonların da birikimlerini bireysel emeklilik sistemine kademeli olarak aktaracağı düşünülerek, orta vadeli projeksiyonlarımıza paralel olarak FTGK oranının %1,75 yerine %1,50 kabul edilmesi durumunda kesinti oranı Türkiye için %38,02 yerine, **%34'e** inmektedir ki, bu oran Bulgaristan'ın üstünde ancak Çek Cumhuriyeti, Sırbistan ve Hong Kong'un kesinti oranlarının altında kalmaktadır.

Tablodan da görüldüğü üzere, Türkiye'deki bireysel emeklilik sisteminin fon büyüklükleri ve emeklilik fonlarının GSMH'ya oranı uluslararası düzeylerden henüz çok uzak olmakla birlikte, bireysel emeklilik sisteminden yapılan kesintiler uluslararası standartlara yaklaşmış bulunmaktadır.

Tüm bu bilgilere ek olarak; bireysel emeklilik sisteminde uygulanan kesintilerin, sistemin zorunluluk, gönüllülük ya da karma bir esasa dayanmasına bağlı olarak farklılaştığı da aynı çalışmada (Working Paper No. 6) örneklerle anlatılmıştır.

Söz konusu çalışmada sektör olarak sürekli vurguladığımız düşünceye benzer şekilde, Çek Cumhuriyeti, Sırbistan ve Türkiye gibi sisteme katılımın **gönüllülük esasına** dayalı olduğu ülkelerde yeni katılımcıları teşvik etmek amacıyla katılan pazarlama ve satış maliyetlerinin yüksekliğinin sonucu olarak, daha yüksek kesinti oranlarının uygulanmasının gerektiği ifade edilmiştir. Türkiye’de de sistemin 2003 yılında kurulmuş olması nedeniyle nispeten “yeni” olduğu ve zamanla fon büyüklüklerinin optimal seviyelere ulaşması ile kesinti oranlarının azaltılabileceği ifade edilmiştir.

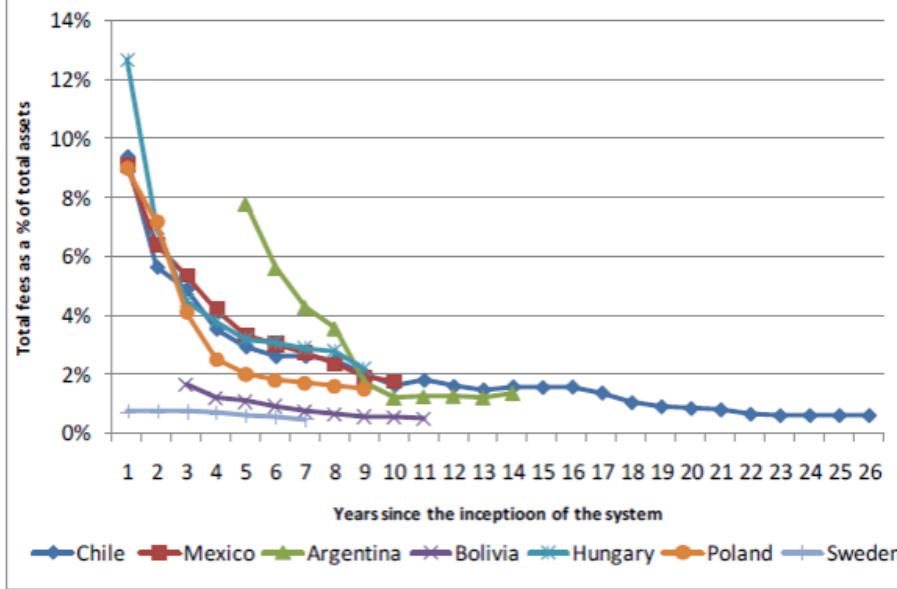
Düşük kesinti oranlarına sahip ülkelerde bireysel emeklilik sisteminin zorunlu olduğu ve ulaşılan toplam büyüklüğün Türkiye’nin oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. Bu sebeple uluslararası kesinti düzeyi olarak, bireysel emeklilik sisteminin zorunlu olduğu ülkelerin gösterilmesinin doğru bir değerlendirme olmayacağı kanaatindeyiz.

Türkiye’yi, bizim gibi gönüllülük esasına dayalı Çek Cumhuriyeti ve Sırbistan gibi ülkelerle kıyasladığımızda, son düzenlemelerle birlikte ülkemizdeki kesinti oranlarının, bu ülkelerden daha düşük hale gelmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca Çek Cumhuriyeti’nde ulaşılan toplam varlık miktarının Türkiye’nin varlıklarının oldukça üzerinde olduğu da mutlaka göz önüne alınmalıdır.

Ülke	Emeklilik Reform Tarihi	Emeklilik Sistemi
Arjantin	1994	Zorunlu + PAYGO
Bolivya	1997	PAYGO'dan Zorunlu Sisteme Geçildi
Brezilya	1977	Zorunlu + PAYGO
Bulgaristan	2002	Zorunlu + PAYGO
Şili	1980	Zorunlu + PAYGO
Kolombiya	1994	Zorunlu + PAYGO
Kosta Rika	1995	PAYGO + Zorunlu + Gönüllü
Hırvatistan	2002	Zorunlu + PAYGO
Çek Cumhuriyeti	1994	Gönüllü + PAYGO
Estonya	1998	PAYGO + Zorunlu + Gönüllü
Macaristan	1994	PAYGO + Zorunlu + Gönüllü
Güney Kore	1994	Gönüllü + PAYGO
Malezya	1991	Zorunlu + PAYGO
Meksika	1997	PAYGO'dan Zorunlu + Gönüllü Sisteme Geçildi
Peru	1993	Zorunlu + PAYGO
Polonya	1998	PAYGO + Zorunlu + Gönüllü
Rusya	1992	Gönüllü + PAYGO
Slovakya	2005	Zorunlu + PAYGO
Tayland	1998	PAYGO + Zorunlu + Gönüllü
Uruguay	1996	Zorunlu + PAYGO
Türkiye	2003	Gönüllü + PAYGO

OECD tarafından 2008 yılında hazırlanan “Fees in Individual Account Pension Systems” başlıklı çalışmada da **sistemin olgunlaşmasına bağlı olarak kesinti oranlarının düşüş gösterdiği** ifade edilmiştir. Sistemin ilk yıllarında kesintilerin fon büyüklüğüne oranının nispeten yüksek olmasının normal kabul edildiği, sistem olgunlaştıkça bu oranların düşmesinin beklendiği yine bu çalışmada ifade edilmiştir.

Figure 3: Evolution of total fees as a share of total assets since the inception of each system (%)

Source: - Latin American countries: AIOS, 2007, Poland: Insurance and Pensions Supervisory Authority, 2007, Hungary: Impavido and Rocha, 2006, Sweden: Premium Pension Authority, 2007.

Bireysel emeklilik fonların orta ve uzun vadede ulaşacağı büyüklükler düşünüldüğünde çoklu sayılar kanunu gereği, emeklilik şirketlerinin maliyetlerinin kademeli olarak azalması ve kârlılığın artması beklenmektedir. Müşteri memnuniyetini arttırmak ve sistemi teşvik etmek adına kesintilerin uluslararası seviyelere indirilmesi yönündeki girişimlerin ise bireysel emeklilik fonlarının ve sözleşme adetlerinin büyüme trendine paralel olarak zamana yayılarak gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Hali hazırda yapılan bu düzenlemeler neticesinde; bireysel emeklilik şirketlerinin, bireysel emeklilik branşına ilişkin karları da belirgin şekilde azalmış ve birçok emeklilik şirketi zararlarla tekrar karşı karşıya kalmıştır.

Son yıllarda sektörün finansal sonuçlarını incelediğimizde aşağıdaki noktalara ulaşmaktayız.

- 2011 yılında emeklilik branşında sektör, başa baş noktasında bitirmiştir.
- 2012 yılı ise toplam 24 milyon TL kâr ile kapanmıştır.
- 2013 yılının ilk 9 aylık döneminde ise, 2013 yılı başından geçerli yeni düzenlemeler neticesinde sektörün toplam zararı 146 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

SONUÇ:

- Emeklilik fonlarının ve sözleşme adetlerinin henüz istenen büyüklüğe ulaşmamış olmasının yanı sıra, katılımcı bazındaki birim maliyetlerin çok yüksek olması (kârlılık için bir katılımcının sistemde kalması gereken sürenin en az 6 yıl olması) nedeniyle emeklilik şirketlerinin fon kesintilerinin yeniden revize edilmesi ve kesintilerde indirim gidilmesinin emeklilik şirketlerinin mali bünyelerinde büyük bir zafiyete neden olacağı düşünülmektedir.
- Değişen piyasa koşulları ile beraber artan ve değişen müşteri talepleri, katılımcıların da bireysel emeklilik şirketlerinden istek ve taleplerinin her geçen gün artmasına ve çeşitlenmesine yol açmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminin ivme kazanması için gerekli olan mevzuat düzenlemelerinin gerektirdiği yeni sistem ve altyapı ihtiyaçları ile katılımcıların ve potansiyel müşterilerin bilinçlenmesi için yapılması düşünülen her türlü çalışma ve girişimin, bireysel emeklilik şirketleri için bir maliyet unsuru olduğu da dikkate alınır, kârlılıklar elde edilmeden, emeklilik şirketlerinden ilave fedakârlıklar beklenmesinin, sistemin gelişimini desteklemeyeceği düşünülmektedir.
- Sonuç itibarıyla katılımcı memnuniyeti sağlamak ve sistemin devamını teşvik etmek amacıyla halihazırda düşürülmüş olan kesinti oranlarında değişiklik yapılmamasının uygun olacağı düşünülmektedir.
- Emeklilik branşında kârlılık düzeyine erişildikten sonra, yeni kesinti oranları ve indirim konusunun gündeme alınması eğer gerekiyorsa uygulamanın zamana yayılarak gerçekleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bununla birlikte fon kesintilerinde indirim yapılacaksa, bu indirimin sistemde kalanların lehine olacak şekilde modellenmesi gerekmektedir. Hiçbir düzenleme, 2008 yılındaki düzenlemelerde olduğu gibi, sistemden ayrılanların lehine bir sonuç vermemelidir. Bu anlamda örneğin emekliliği hak edenler için daha düşük bir Fon Toplam Gider Kesintisi belirlenebilir. Uygulama ise biriktirme dönemi süresinde (düzenlemenin yapıldığı tarihten itibaren) fazla yapılmış kesintilerin emeklilik hak edildiğinde iade edilmesi şeklinde (bonus uygulaması gibi) düzenlenebilir. Böylece emekliliği hak etmeden önce sistemden ayrılan katılımcılara bu indirim yansıtılmamış olacak ve indirim uygulaması, katılımcıların sistemde tutundurulmasına yönelik bir araç olarak da kullanılmış olacaktır.